

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ

УДК Е 375 – 34, 8 (4 Чех) 282 (437.311) «12»

ЖИТТЯ Й ПОДВИЖНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ СВ. АНЕЖКИ ЧЕСЬКОЇ (1211-1282)

Ліхтей І. М. (Ужгород)

У статті висвітлено життєвий шлях та подвижницьку діяльність св. Анежки Чеської, представниці королівської династії Пршемисловичів. Розглядаються обставини, які спонукали її зректися світського життя і стати черницею й абатисою заснованою нею монастиря св. Франциска. При обителі було засновано також шпиталь. І монастир, і шпиталь перебували під патронатом папи Римського. Заснування обителі поклато початок діяльності в чеських землях жіночого ордену св. Клари (кларисинок) як відгалуження жебрущого Ордену францисканців.

Ключові слова: св. Анежка Чеська, св. Франциск, св. Клара, Чеське королівство, Пршемисловичі, Орден францисканців, Орден кларисинок.

Постановка проблеми. Серцем столиці Чеської Республіки – міста Праги – є площа св. Вацлава, на якій у другій половині XX ст. відбувалися всі важливі події політичної історії країни. Свого остаточного вигляду Вацлавська площа набула на межі XIX-XX століть. У 1912-1914 рр. в її верхній частині, перед будівлею Чеського національного музею, було встановлено кінний пам'ятник св. Вацлаву. Цей князь, який правив у 921-935 рр., є небесним покровителем Чеської держави. Монумент звів відомий чеський скульптор Йозеф Вацлав Мисльбек (1848-1922). Митець працював над пам'ятником 36 років, і той став домінуючим витвором його життя. Скульптурна композиція виглядає так: князь Вацлав сидить на коні, а біля підніжжя статуї розташовані скульптури ще чотирьох святих – покровителів Чеської держави, де спереду – св. княгиня Людмила (бабуся Вацлава, яка померла 921 р.), св. Прокоп (помер 1053 р.), а позаду – св. Анежка (Agnes, 1211-1282) і празький єпископ св. Войтех (982-997). Чотирьох із п'яти цих визначних чеських діячів було піднесено до лику святих ще в добу Середньовіччя. Натомість процес офіційної беатифікації св. Анежки зайняв чимало часу і завершився аж наприкінці XX ст., хоча ще за життя вона проводила активну подвижницьку діяльність, сповідуючи релігійно-аскетичні ідеали побожності, непорочності, смирення, служіння убогим і хворим, ласки і милосердя.

Метою цієї статті є дослідження життєвого шляху та подвижницької діяльності вищезгаданої св. Анежки Чеської (1211-1282), представниці королівської династії Пршемисловичів.

Важливим **джерелом** про чин цієї шляхетної постаті чеської історії є «Житіє святої Анежки Чеської» (далі – «Житіє...») [32]. Його латиномовний текст, очевидно, було підготовлено у першій третині XIV ст. за наказом чеської королеви Елішки Пршемисловни (1310-1330), яка дуже шанувала свою

прагінку. Саме Елішка Пршемисловна 1328 р. ініціювала процес канонізації св. Анежки. Однак тоді це зробити не вдалося, і, власне, «Житіє...» – це те єдине, що залишилося від прагнень Елішки Пршемисловни піднести своячку до лику святих [24, s. 93; 29, s. 100-103].

Виклад основного матеріалу. Народилася св. Анежка в королівській родині у Празі. Її батьком був видатний чеський володар Пршемисл Отакар I (1192-1193; 1197-1230), а матір'ю – його друга дружина Констанція, сестра угорського короля Андраша II (1205-1235). У «Житті...» про появу на світ св. Анежки сказано так: «Народилася власне від знатних предків з королівського роду, тому що її батько Пршемисл, званий Отакар, був славним чеським королем, а мати Констанція – сестра пана Андраша, угорського короля, батька святої Єлизавети, і вся рідня обох батьків була королівською...» [32, s. 352].

Батьком Констанції та Андраша II був угорський король Бела III (1172-1196). Зауважимо, що Бела III був сином угорського короля Гези II (1143-1162) та Євфросинії (близько 1130 - 1175), доньки Великого князя Київського Мстислава Володимировича (1125-1132) з династії Рюриковичів [10, с. 116-117]. Отже, св. Анежка всотала кров і чеських Пршемисловичів, і угорських Арпадовичів, і київських Рюриковичів.

Заслугує на увагу і той факт, що (про це повідомляє й «Житіє...») по материнській лінії Анежка була двоюрідною сестрою св. Єлизавети (1207-1231), ландграфині Тюрінзької. Овдовівши після загибелі 1227 р. (у Шостому хрестовому поході) свого чоловіка, ландграфа Людвіга IV Тюрінзького (1217-1227), Єлизавета заснувала у Марбурзі на території ландграфського родового маєтку шпиталь і присвятила своє подальше життя жертвовному та невтомному догляду за хворими. Коли Єлизавета в листопаді 1231 р. померла, її вже всюди вважали святою.

Невдовзі також поширилася слава і про дива, що ставалися на могилі Єлизавети, а 1235 р., тобто ще за життя Анежки, її було піднесено до лику святих [1, с. 55-56].

Слід, однак, відзначити, що у Пршемисла Отакара I та Констанції були дві Анежки. Цим іменем їх, очевидно, було названо на честь тітки Анежки, старшої зведеної сестри короля. Перша Анежка узріла світ приблизно 1205 р. й померла близько 1211 р.¹ Тож коли після її смерті в королівській родині знову народилася донька, вона дістала таке саме ім'я (на той час це не вважалося дивиною). Це й була славетна Анежка Пршемисловна, яка після беатифікації прописалася в історії як св. Анежка Чеська [44, с. 118]. Вона була наймолодшою донькою вінченосного подружжя. Щоправда, точну дату її народження джерела не повідомляють, і це спонукало істориків до різних припущень. Зокрема, тривалий час вважалося, що вона народилася 1205 р., чи навіть дещо пізніше. Так, Ф. Палацький вважав, що Анежка з'явилася на світ 1208 р. [35, с. 193]. Натомість В. Новотний схилився до думки, що вона народилася 1211 р. [34, с. 551-552] Цій даті віддають перевагу й сучасні дослідники, зокрема Й. Жемлічка [43, с. 142; 44, с. 208], Я. Полц [36, с. 14], Г. Соукупова [38, с. 42].

На момент народження Анежки Чеське королівство посилювало свою могутність, у чому була велика заслуга Пршемисла Отакара I. За свою підтримку, надану майбутньому німецькому королеві й імператорові Фрідріхові II Штауфенові (1212-1250) у боротьбі за трон, Пршемисл Отакар I дістав від нього підтвердження спадковості королівського титулу чеського володаря. Це було закріплено в «Золотій буллі сицилійській», яку Фрідріх II Штауфен видав у вересні 1212 р. [10, с. 158-203].

Про дитинство Анежки відомостей мало. Близько 1214 р. разом із сестрою Анною (померла 1265 р.) її ще дитятком віддали на виховання до жіночого монастиря у Тржебниці (*Trzebnicza*), що в Сілезії. Засновницею цього монастиря була тітка св. Єлизавети Тюрінзької – св. Ядвіга Сілезька (*Hedvika, Hedwig*, 1180-1243), яка походила із впливового роду графів Андекс-Мерану. Вона була дружиною сілезького князя Генрика I Бородатого (1201-1238), якому народила шестеро діток: синів Генрика, Болеслава і Конрада, а також доньок Анежку, Софію і Гертруду.

Разом із чоловіком св. Ядвіга брала активну участь в управлінні князівством. Згодом Генрик I Бородатий став ще й краківським та великопольським князем, а також намагався відновити в Поль-

щі королівську владу. З ініціативи цього шляхетного подружжя, яке опікувалося хворими й чинило інші благі добродіяння, було зведено чимало монастирів, зокрема й жіночий монастир у Тржебниці, який 1218 р. став цистерціанським. Після смерті чоловіка св. Ядвіга залишилася там жити. І хоча вона не стала черницею, але, як і раніше, проявляла милосердя до всіх нужденних. 1267 р., ще за життя Анежки, Ядвігу було канонізовано. Її життя і діяльність, так само як і чин св. Єлизавети, справили на Анежку значний вплив.

Двоє синів Генрика I Бородатого і св. Ядвіги стали нареченими Анни і Анежки, як того вимагала династична політика Пршемисловичів. Саме тому Пршемисл Отакар I і видав донечок на виховання у Тржебницю. 1217 (чи 1218) р. Анна одружилася зі старшим сином сілезького вінченосного подружжя – Генриком. 1238 р. він став князем сілезьким, краківським та великопольським і прописався в історії як Генрик II Побожний. Разом зі своїм військом Генрик II Побожний брав участь у битві з монголо-татарами під Легницею (9 квітня 1241 р.), в якій загинув [2, с. 145-155; 32, с. 353; 40, р. 501-655; 41, р. 656-661; 38, с. 180; 44, с. 211].

Думки вчених з приводу того, хто власне міг бути судженим Анежки (Болеслав чи Конрад), різняться. Щоправда, Болеслав помер 1208 р. Тож найбільш імовірно, що Анежку було заручено з наймолодшим Конрадом. Про Конрада відомо, що він трагічно загинув під час падіння з коня, і 4 вересня 1214 р. його було поховано в крипті св. Варфоломія у Тржебниці [32, с. 353; 38, с. 45-48; 43, с. 142]. На думку сучасної чеської дослідниці Гелени Соукупової, попри смерть нареченого Анежка залишилася у Тржебниці до 1217 р., тобто до шлюбу своєї сестри Анни з Генриком II [38, с. 48].

1217 р. рідні забрали Анежку назад до Чехії й віддали її до жіночої чернечої обителі у Доксани задля подальшого навчання й виховання в належному морально-етичному дусі. Там вона поводитися скромно, уникала забав із дівчатами і віддавала всю себе монастирському життю. У Доксанах Анежка перебувала кілька років, після чого повернулася до Праги. Вслід за своїм братом, майбутнім королем Вацлавом I (1230-1253), дружиною якого стала Кунігунда Штауфен, Анежка також мала дбати про престиж чеської династії Пршемисловичів [32, с. 353; 38, с. 48-51; 43, с. 142-143; 44, с. 208].

Щодо подальшої долі Анежки, то тут думки істориків різняться. Так, В. Новотний відзначає, що 1219 р. Анежка була заручена з Фрідріховим старшим сином і спадкоємцем Генріхом [34, с. 551]. Такої ж думки притримується й історик Ф. Дворнік, який, до того ж, навіть називає заручини Анежки з Генріхом першим великим успіхом Пршемисла Отакара I [5, с. 21]. Вторують йому й сучасні вчені В. Ванічек [39, с. 111] та Г. Соукупова [38, с. 52]. Натомість Й. Жемлічка вважає, що під час перемо-

¹ Див. додаток «Rodokmen Přemyslovců» до узагальнюючої праці: Přemyslovcí: budování českého státu / Petr Sommer, Dušan Třeštík, Josef Žemlička, eds. ve spolupráci s Pavlínou Maškovou a Robertem Novotným; Bartlett Robert... [et al.]. – Vyd. 1. – Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009.

вин із чеським королем Фрідріх II лише обнадійливо натякнув йому про можливість одруження Генріха з Анежкою. Тому близько 1219 р. принцеса опинилася при дворі австрійського герцога Леопольда VI Бабенберга (1198-1230), аби там опанувати придворні манери [42, s. 318; 43, s. 143; 44, s. 118]. Життя Анежки при дворі австрійського герцога досить детально описують Я. Полц [36, s. 21-23] та Г. Соукупова [38, s. 52-57].

У будь-якому разі перед Анежкою майоріли блискучі перспективи. Адже 23 квітня 1220 р. на придворній раді у Франкфурті імперські князі обрали Генріха (VII) німецьким королем. Незабаром, у серпні 1220 р. Фрідріх II Штауфен вирушив до Рима. Там 22 листопада того ж року папа Гонорій III коронував його імператорською короною. Відтак у середині грудня 1220 р., після восьмилітньої відсутності, Фрідріх II повернувся в Сицилійське королівство. З цього часу він майже безперервно перебував на півдні Апеннінського півострова, піклувався про розквіт своєї Сицилійської держави і докладав зусиль для відновлення імперських прав у центральній та північній Італії. Німеччину ж імператор віддав в управління своєму синові Генріхові (VII). Та позаяк Генріх (VII) був ще неповнолітнім, то при ньому було створено регентську раду князів, очільником якої став кельнський архієпископ Енгельберт (*Engelbert*, 1216-1225). Він фактично управляв Німеччиною від імені малолітнього Генріха [3, с. 113; 4, с. 76-77; 8, с. 197].

На противагу імператорові, архієпископ Енгельберт був активним прибічником англійської орієнтації. І хоча інтереси імператора Фрідріха II Штауфена потребували дружніх стосунків із Францією, Енгельберт прагнув відновити союзні відносини із суперницею останньої – Англією. Він схилив на свій бік Леопольда VI Бабенберга, запропонувавши влаштувати шлюб англійського короля Генріха III Плантагенета (1216-1272) з донькою австрійського герцога Маргаритою. Водночас Кельнський архієпископ мав намір одружити свого юного підпічного Генріха (VII) Штауфена із наймолодшою сестрою англійського правителя – Ізабеллою [5, с. 21; 34, s. 559-560; 39, s. 124]. Тож шлюбна угода між Пршемислом Отакаром I та Фрідріхом II суперечила намірам Енгельберта.

Кельнський архієпископ сподівався, що йому вдасться реалізувати свій план. Його задум підтримали навіть деякі імперські князі, позаяк піднесення Чеського королівства здавалося їм занадто стрімким. До таких, звісно, належали й Бабенберги. Адже завдяки вдалим шлюбом Пршемисловичі здобули неабиякий вплив у сусідніх із Бабенбергами регіонах, зокрема – в Баварії та Каринтії. Так, племінниця Пршемисла Отакара I Людмила була одружена з баварським герцогом Людвігом I (1183-1231), а донька цього чеського правителя Юдіта взяла шлюб із каринтійським герцогом Бернардом II

(1202-1256). Крім того, син чеського короля маркграф Пршемисл одружився (не відомо – коли) із Маргаретою, яка походила із впливового роду Андекс-Мерану з баварсько-альпійського регіону [43, s. 143; 44, s. 118-119]. Тож Леопольд VI Бабенберг не міг змиритися з тим, аби одна з доньок Пршемисла Отакара I стала дружиною німецького короля і майбутнього імператора. І врешті-решт він домігся свого.

Однак архієпископ Енгельберт прорахувався. Адже ще 1212 р. Фрідріх II уклав із французьким королем Філіппом II Августом договір, спрямований проти Англії. В листопаді 1224 р. цей договір було поновлено із сином і спадкоємцем Філіппа II Августа – королем Людовіком VIII (1223-1226). Тому Фрідріх II одразу ж відкинув план архієпископа Енгельберта, який мав на меті налагодження дружніх стосунків з Англією. Та й герцог Австрійський не був у великому захопленні від ідеї Енгельберта, позаяк побоювався ускладнень у відносинах з імператором у разі союзу між Бабенбергами і Плантагенетами. Тому спритний Леопольд VI Бабенберг нав'язав Фрідріхові II новий проект. Ішлося про заручини Фрідріхового сина Генріха з його донькою Маргаретою (замість обумовленого раніше шлюбу з Анежкою).

Звістка про це завдала неабиякої моральної травми Анежці, яка перебувала при дворі австрійського герцога й готувалася стати німецькою королевою. Водночас Леопольд VI Бабенберг залучив на свій бік тюрінзького ландграфа Людвіга IV і заручив свого старшого сина Генріха з його сестрою, навіть не вимагаючи за нареченою посагу [5, с. 21-22; 8, с. 199; 34, s. 563-566; 39, s. 124].

Багато хто сприйняв згадані події як великий переворот у тогочасному політичному житті імперії. Однак амбіції австрійського герцога зачіпали інтереси Баварії, володар якої підтримував добрі родинні стосунки з Прагою. В середині січня 1225 р. на імперському з'їзді в Ульмі чеський король запропонував за своєю донькою посагу у розмірі 30 тис. марок срібла. Його підтримав баварський герцог Людвіг, який до цієї суми додав ще 15 тис. марок сріблом. Проте юний німецький король Генріх (VII), нібито за порадою князів, заявив про розрив із Анежкою і став готуватися до шлюбу зі старшою за нього Маргаретою Бабенберг. Позаяк юний Генріх і Маргарета перебували в далеких родинних стосунках, то папа був навіть змушений надати їм диспенсацію. Відтак 29 листопада 1225 р. у Нюрнберзі відбулися урочистості з нагоди одруження короля Генріха (VII) з Маргаретою. Та обіцяного багатого посагу Штауфени від Бабенбергів так ніколи й не дочекалися. Одночасно відбулося весілля Леопольдового сина Генріха з донькою Людвіга Тюрінзького [14, s. 228-229; 19, p. 507; 34, s. 562-566; 39, s. 124]. У підсумку знеславлена Анежка покинула Австрійське герцогство.

За таке приниження Пршемисл Отакар I відповів війною. Влітку 1226 р., скориставшись Леопольдовою відсутністю, чеський король здійснив збройний напад на австрійські землі. Але нашвидкоруч споряджений похід зазнав невдачі: Добре підготовлена оборона відбила чеську агресію. У відповідь австрійці під проводом ландмаршала Генріха Куєнрінга перейшли через моравський кордон, спустошуючи все на своєму шляху. Та на цьому ворожнеча не припинилася, а навпаки – ще більше розпалювалася, і загалом могла призвести до непередбачуваних наслідків. Тому тюрінзький ландграф Людвіг, близький родич Пршемисла Отакара I, а віднедавна ще й соратник Леопольда VI Бабенберга, ранньої осені 1226 р. поспішив до Праги. Звідти разом із Пршемислом Отакаром він поїхав до Знойма, намагаючись виступити посередником у примиренні ворогуючих сторін. Переговори у Зноймі тривали чотири тижні, але їхній результат не був обнадійливим. Ландграф Людвіг Тюрінзький зумів домовитися лише про перемир'я, та й то тільки до дня св. Мартіна (11 листопада) 1226 р., тобто на дуже короткий термін [34, s. 571-572].

На той час докорінно змінилася ситуація в Німеччині. Між Фрідріхом II та Енгельбертом виникли непорозуміння, й імператор вважав за доцільне позбавити того регентства. Однак Фрідріх II саме готувався до весілля з Ізабеллою (Юлантою), донькою Єрусалимського короля Іоанна де Брієнна, яке відбулося 9 листопада 1225 р. в Бріндізі, тож справа Енгельберта повисла в повітрі. А через два дні після одруження імператора, тобто 11 листопада 1225 р., граф Фрідріх фон Альтена (Ізенберг) з особистих мотивів убив Енгельберта біля Швельма. До речі, вбивця був родичем архієпископа. Новим регентом Фрідріх II призначив спочатку Леопольда VI Бабенберга, а відтак – баварського герцога Людвіга I [8, с. 199; 12, р. 90; 22, р. 255-256]. На думку Ф. Дворніка, саме Пршемисл Отакар I своїми воєнними діями в австрійських землях і перешкодив Леопольдові VI Бабенбергу надалі залишатися регентом та домогтися того, що ці функції став виконувати баварський герцог Людвіг I [5, с. 22]. Останній, як відомо, був союзником і родичем чеського короля.

Відразу після весілля Фрідріх II прийняв титул короля Єрусалимського, що, нарешті, могло б викликати в нього інтерес до організації Хрестового походу. Адже тепер, воюючи з мусульманами, він захищав би від них і свої власні володіння. Як відомо, Фрідріх II пообіцяв папі спорядити хрестовий похід ще 1215 р. під час коронації в Аахені, однак всіляко затягував із цією справою. Щоправда, він відіслав невелику підмогу учасникам П'ятого хрестового походу (1217-1221) для оборони фортеці Дам'єтти, яку ті здобули ще на початку листопада 1219 р. Однак улітку 1221 р. єгипетський султан аль-Каміл відвоював Дам'єтту, тож Фрідріх II не

вважав за доцільне організувати новий хрестовий похід, хоча папа Гонорій III і погрожував відлучити його від церкви [6, с. 268-273; 7, с. 166].

Передусім Фрідріх II прагнув вирішити невідкладні справи в Сицилійському королівстві та в Італії. Аби відволікти імператора від італійської політики, яка стояла на заваді реалізації планів курії, Гонорій III постійно нагадував Фрідріхові II про хрестовий похід. Організація хрестового походу кілька разів переносилася на пізніший термін. Нарешті 1225 р. в Сан-Германо (нині Касино) імператор під тиском папи уклав договір, в якому обумовлювався останній термін відходу хрестоносців. Згідно з його положеннями, Фрідріх II взяв на себе зобов'язання не пізніше серпня 1227 р. податися до Святої Землі з тисячею рицарів і впродовж двох років перейматися їх утриманням. Крім того, імператор мав спорядити флотилію у складі 100 транспортних суден і 50 галер для перевезення ще двох тисяч хрестоносців разом з їхніми зброєносцями і слугами. Імператор мав сплатити також сто тисяч золотих унцій, які належало конфіскувати на користь Святої Землі, якщо б він знову відмовився від походу. Крім фінансових втрат, Фрідріха II, в разі його відмови, повинні були ще й відлучити від церкви [3, с. 141-142; 7, с. 166].

Нарешті влітку 1227 р. в Бріндізі зібралось кілька десятків тисяч вояків для походу на Єрусалим. Але в лавах хрестоносців, які відчували нестачу продовольства і потерпали від сильної спеки, спалахнула пошесть. Захворів і сам імператор. Його судно повернуло назад, і похід знову було відкладено. Новий папа, 80-літній Григорій IX (1227-1241), якого було обрано після смерті Гонорія III, не став вислуховувати пояснення послів Фрідріха II і відлучив його від церкви. Між папою та імператором розпочалася відкрита боротьба, під час якої кожна сторона намагалася завдати одна одній найдошкульнішого удару. Становище Фрідріха II було непротим. Через шість днів після пологів у сімнадцятилітньому віці померла його дружина Ізабелла де Брієнн, і Фрідріх II став регентом новонародженого сина Конрада, який з'явився на світ 25 квітня 1228 р. [3, с. 152-159; 4, с. 89-90; 6, с. 273-274; 7, с. 166; 8, с. 194].

Згадані події могли вплинути й на зміну зовнішньополітичного курсу Священної Римської імперії. Адже Англія навіть після смерті Енгельберта не полишала надії на зближення з імперією. Такі ж позиції обстоював і Енгельбертів наступник на архієпископській кафедрі в Кельні – Генріх (фон Моленмарк). Усупереч сподіванням, за налагодження дружніх стосунків з Англією виступав і баварський герцог Людвіг I. Очевидно, в його оточенні і виникла ідея видати Анежку заміж за англійського короля Генріха III. До реалізації такого проекту активно долучився й Кельнський архієпископ Генріх. За задумом ініціаторів, цей шлюб повинен був

символізувати дружбу Англії та імперії (не лише Чеського королівства), а також підсилити зв'язки Вітельсбахів із Вельфами [14, s. 230; 34, s. 576-577; 39, s. 125].

Англійський король прихильно поставився до такої пропозиції. Зокрема, 13 квітня 1227 р. Генріх III особисто написав листи герцогові Людвігові Баварському та юному німецькому королю, в яких подякував за нав'язані посередництвом Шпеєрського пробста Конрада контакти. Того ж таки дня Генріх III написав листа також Кельнському архієпископу Генріхові, в якому висловив подяку за пропозицію й наголосив, що за його порадою залюбки погоджується на заручини з донькою чеського короля (...*filia illustris regis Boemie...*) чи якоюсь іншою німецькою принцесою, яку б той йому порекомендував [16, p. 295-296; 34, s. 577]. Донькою чеського короля, мабуть, була багатостраждальна Анежка.

Відтак 4 вересня 1227 р. Генріх III відрядив урочисте посольство в Німеччину, назустріч якому поспішали представники імперії. Вони зустріли послів англійського короля аж біля Антверпена. Невдовзі розпочалися переговори безпосередньо з чеським королем. Дипломатичну місію між Прагою та Вестмінстером виконував граф Арнолд фон Гюцкесваген (*Arnoldo de Hückeswagen, Arnaldo de Hogensuag*), уповноважений Кельнського архієпископства. Англійська дипломатія намагалася скористатися відлученням Фрідріха II від церкви, аби знову підтримати близьких їй Вельфів. Опертям цієї інтриги стало Кельнське архієпископство. Як противагу Штауфенам на німецький трон планувалося висунути Оттона Брауншвейзького, племінника колишнього імператора Оттона IV. Але Пршемисл Отакар I не забажав прилучатися до цього політичного маневрування. Шлюбний дипломат Арнолд фон Гюцкесваген осів у Празі, і весілля Анежки з Генріхом III так і не відбулося [16, p. 313-314; 34, s. 577; 39, s. 125]. На думку Ф. Дворніка, Пршемисл Отакар I «був надто занепокоєний можливим конфліктом з імператором, аби бути готовим довести справу з англійським королем до кінця» [5, с. 22].

Невдовзі позиції баварського герцога Людвіга I в німецьких землях серйозно похитнулися. На Різдво 1228 р. король Генріх (VII) досяг повноліття і звинуватив свого опікуна в тому, що той шукає шляхи до порозуміння з папою, який тоді намагався знайти авторитетного лідера для організації виступу проти Штауфенів. Падіння баварського герцога Людвіга I позначилося і на становищі чеських Пршемисловичів. Адже той був у ворожих стосунках із Бабенбергами та активно боронив інтереси родичів своєї дружини Людмили, тобто Пршемисловичів [4, с. 129; 42, s. 318].

Та попри підступні кроки з боку штауфенівського угруповання, Пршемисл Отакар I не при-

єднався до планів папської курії, хоча Григорій IX і надсилав йому, його дружині королеві Констанції та Празькому єпископові листи з цього приводу. Папа потребував союзників для боротьби із Фрідріхом II, який тоді брав участь у хрестовому поході [16, p. 313, 335; 34, s. 585-586; 42, s. 320-321; 43, s. 144-145]. Історик Ф. Дворнік вважає, що плани курії знову було зірвано завдяки відданості чехів імператорові і традиційній прихильності Пршемисловичів до Гогенштауфенів. При цьому вчений спирається на лист, якого було написано не раніше жовтня 1228 р. чи 1229 р. герцогом Генріхом Лотаринзько-Брабантським і адресовано англійському королю Генріхові III. У ньому повідомляється про те, що чеський король поширював новини про героїчні вчинки Фрідріха II на Святій Землі та вдавав, що отримав від нього листа, де описувалися його подвиги. А це доводить, підсумовує Ф. Дворнік, що Пршемисл Отакар не мав наміру змінити службу в імператора на якусь іншу [5, с. 22, 32].

Успіхи Фрідріха II дійсно були вражаючими. Ще в червні 1228 р. імператор, на зло папі, з великим загоном відплив із Бріндізі в Сирію. Так розпочався Шостий хрестовий похід (1228-1229). Скориставшись війною Єгипту з Дамаском, у лютому 1229 р. Фрідріх II уклав у Яффі вигідний союзний договір із єгипетським султаном аль-Камілом і дамаським еміром. Згідно з його умовами, Єрусалим, Віфлеєм, Назарет і деякі інші палестинські міста на 10 років (з правом продовження терміну) переходили до імператора. За таку поступку Фрідріх II Штауфен брав на себе зобов'язання допомагати султанові аль-Камілу в боротьбі з його ворогами. Через місяць, 18 березня 1229 р., Фрідріх II вступив у Єрусалим і в храмі Гробу Господнього сам увінчав себе королівською короною (духовенство відмовилося коронувати правителя, відлученого від церкви). Однак уже 1 травня імператор покинув Святу Землю, позаяк папа та його прихильники організували наступ на Сицилійське королівство. Тож Фрідріх II поспішив боронити свої володіння. Військо Григорія IX було розбито, і 28 серпня 1230 р. при укладенні миру в Сан-Германо він зняв з Фрідріха II анафему [3, с. 162-186; 4, с. 90-92; 6, с. 274-275; 7, с. 167-168].

1231 р. знову постало питання про одруження принцеси Анежки. На той час баварський герцог Людвіг I повернув собі прихильність Генріха (VII) й зумів переконати молодого короля в необхідності пошуку компромісу з чеськими Пршемисловичами. Йшлося про примирення з королем Вацлавом I (братом Анежки), який успадкував владу після смерті 15 грудня 1230 р. Пршемисла Отакара I. Як відомо, Генріх (VII) прагнув якомога більшої влади, що призвело до погіршення його стосунків із батьком. Позаяк у цій ситуації союз із чеським королем Вацлавом I був надзвичайно важливим, то Генріх (VII) зважився на рішучий крок і 1231 р.

оприлюднив свій намір розлучитися з Маргаретою Бабенберг (яка, хоча й народила йому двох дітей, та все ще не одержала посагу) і взяти шлюб із Анежкой [5, с. 22-23; 39, с. 336].

Звістка про розрив стосунків між Генріхом (VII) та Бабенбергами викликала сум'яття серед німецьких князів. Та ще більше їх насторожило підступне вбивство баварського герцога Людвіга I, яке сталося 15 вересня 1231 р. на мості в Келгеймі. Згідно з повідомленнями окремих джерел, баварського герцога заколов кинджалом найманний убивця [4, с. 131; 12, р. 94; 19, р. 558; 22, р. 263]. Дехто не відкидав причетність до його смерті навіть імператора, але серйозних доказів цього не було [44, с. 350].

У цій напруженій ситуації Фрідріхові II Штауфеніві задля зміцнення свого авторитету довелося вдатися до рішучих дій, і на Великдень 1232 р. він скликав до Аквілеї гофтаг (королівську раду), засідання якого згодом було перенесено в Чивідале. Там зі своїм невеликим почтом поселився й Генріх (VII), який прибув на гофтаг за наказом батька [4, с. 131-132]. На цьому зібранні Фрідріх II Штауфен підтвердив привілеї для німецьких світських князів, а також вирішив з власної кишені виплатити своєму синові посаг за Маргарету в розмірі 8 тис. марок сріблом. Як влучно зауважив дослідник В. Ванічек, імператор при цьому зважав на те, що в разі смерті Фрідріха II Бабенберга це найбагатше німецьке князівство дістанеться Штауфенам, його онукам [39, с. 337].

Питання ж заміжжя Анежки так і не було вирішене, хоча думки про одруження з нею були навіть у самого імператора Фрідріха II Штауфена, який 1228 р. вдруге став удівцем. Деталі його справжніх намірів нам невідомі. Однак амбіційні Пршемисловичі відреагували на невдачі зі шлюбом Анежки таким чином, що сколихнули ледь не всю Європу. Зневажена Анежка відкинула земного монарха та обрала собі володаря небесного. Вона зреклася світського життя і в червні 1234 р., якраз на свято Трійці, вступила до жіночого монастиря св. Франциска Ассизького (близько 1181 - 1226) в Празі, фундаторкою якого стала незадовго до цього [39, с. 337; 44, с. 215]. Там Анежка дала обітницю цноти, бідності та послуху і прийняла чернечий постриг. При монастирі було засновано також шпиталь, і Анежка домоглася, аби подаровані їй братом (моравським маркграфом Пршемислом, який помер 1239 р.) і матір'ю Констанцією маєтки було передано на його утримання. Це рішення було скріплено також печаткою старшого брата Анежки – короля Вацлава I.

Відтак 30 серпня 1234 р. папа Григорій IX, який був приятелем св. Франциска, написав зі Сполето листа *«найдорожчій у Христі доньці Анежці, сестрі наймилішого в Христі сина нашого, ясновельможного короля чеського»*. У ньому рим-

ський понтифік висловлює радість за ревну побожність Анежки і хвалить її за те, що вона зреклася світської слави й вирішила служити небесному нареченому в монастирі *«убогих, ізольованих від світу черниць»*. На прохання короля Вацлава I, празького єпископа й капітулу Григорій IX взяв під папський патронат зведений «на честь св. Франциска монастир зі шпиталем у Празі» (*monasterium cum hospitali apud Pragam in honore beati Francisci*) [171, р. 85-87, num. 79; 38, с. 77-78; 44, с. 215].

Наступного дня, тобто 31 серпня 1234 р., папа видав у Сполето ще дві грамоти, які стосувалися Анежки та її монастиря. У першій із них Григорій IX зобов'язав представників Ордену св. Франциска (францисканців) – брата Іоанна, члена чернечої провінції в Саксонії (*fratri Johanni, ministro in Saxonia*), і брата Томаша, кустода (хранителя) в Чехії (*fratri Thomae, custodi in Boemia*), – призначити Анежку абатисою монастиря св. Франциска й надати їй право на свій розсуд, дарований Богом, пом'якшувати сестрам монастирський піст хлібом і водою та дозволяти їм носити черевки і вдягати хутро [17, р. 87, num. 80; 38, с. 78]. Другою грамотою папа дарував усім вірникам з Чехії та Польщі, які відвідають монастир св. Франциска у Празі в день його освячення, відпуст на увесь цей рік. На річницю ж освячення обителі й на свято св. Франциска Григорій IX дарував сорокаденний відпуст [17, р. 88, num. 81; 38, с. 78]. З грамот випливає, що у серпні 1234 р. в монастирі вже перебували черниці, яких очолила Анежка, а також розглядалося питання про його освячення. Запровадження ж багатоденних відпустів свідчить про те, що з самого початку монастирський храм був доступний для вірників. Загалом збереглося близько двадцяти папських грамот і листів, надісланих за неповні чотири роки (починаючи з 1234 р.) Анежці, монастиреві або шпиталю.

Так було покладено початок діяльності в чеських землях жіночого ордену св. Клари (кларисинок). Зауважимо, що цей чернечий орден було засновано 1212 р. Кларою Ассизькою (1194-1253). Вона походила з аристократичної родини. Ще в юні роки Клара стала палкою послідовницею, а відтак і близьким другом св. Франциска Ассизького. Саме він активно підтримував її у створенні й розбудові чернечої громади, яка стала жіночим відгалуженням жебрущого Ордену францисканців [9, с. 308-309; 31, с. 293-327; 39, с. 337]. Досить швидко Анежка встановила прямі контакти з Кларою Ассизькою, яка приділяла їй значну увагу, а згодом навіть називала своєю донькою. Про їхні теплі стосунки свідчать чотири листи Клари до Анежки, відіслані в період із 1234 по 1238 рр. На жаль, листи самої Анежки до Клари не збереглися [15, с. 46-50; 23, с. 41-69; 25, с. 234-235; 26, с. 236-237; 27, с. 237-239; 28, с. 239-241]. 1238 р. Анежка відмовилася від посади абатиси монастиря і з того часу стала називатися

«старшою сестрою» (*soror major*). Це означає, що впродовж чотирьох років Анежка зуміла забезпечити існування своєї обителі з правової точки зору й тепер могла відмовитися від своїх функцій, які забирали від неї чимало часу. Але як старша сестра вона й надалі зберігала повноваження, рівносильні посаді абатиси, а як фундаторка монастиря мала вирішальний вплив на його управління [38, s. 100; 44, s. 215].

Листи св. Клари та кореспонденція, що велася між Анежкою та папою Григорієм IX, демонструють прагнення чеської принцеси розвинути спадщину св. Франциска, запровадити в заальпійському регіоні більш суворі правила чернечого життя. На той час діяв Статут ордену, який ченці уклали колегіально під проводом св. Франциска і який остаточно відредагував кардинал Гуголін. Саме деякі його положення Анежка намагалася змінити щодо діяльності свого монастиря. Однак Григорій IX, який до цього часу в багатьох питаннях підтримував Анежку, відкинув запропонований нею проект упорядкування чернечих правил. У грамоті, виданій 11 травня 1238 р., свою відмову папа пояснив тим, що, по-перше, Статут було складено та схвалено самим св. Франциском і затверджено папою Гонорієм III, а Клара та її сестри пов'язані з ним обітницею; по-друге, сестри керувалися цими правилами з моменту обітничі й донині; по-третє, в Ордені прийнято дотримуватися єдності, а застосування різних норм є неприпустимим, оскільки може спричинити сум'яття й вагання в думках сестер. Тому папа вимагав від Анежки та її сестер дотримання раніше схваленого Статуту [17, num. 190, p. 237-239; 38, s. 101].

Така позиція папської курії не могла зломити вперту Анежку, яка й надалі залишалася відданою заповідям св. Франциска. Як влучно зауважив згаданий вище Ф. Дворнік, Анежка «належала до першого покоління послідовників св. Франциска і була серед тих, хто намагався якнайсуворіше дотримуватися ідеалів бідності та самозречення смиренного святого з Асизи» [5, с. 23]. Натомість сучасний чеський медієвіст Й. Жемлічка відзначає, що хоча Анежка внутрішньо і злилася з ідеями св. Франциска, водночас вона не припинила вважати себе привілейованою представницею панівної династії, і при нагоді намагалася на цьому наголосити. Вчений, зокрема, звернув увагу на грамоту, видану Анежкою 1245 р., в якій вона титулюється як «учениця св. Франциска і сестра короля чехів» (*ego Agnes, discipula sancti Francisci soror regis Boemorum*) [18, num. 67, s. 155; 44, s. 216]. Відтак Й. Жемлічка звертає увагу на те, що на будівництво «скромного» Анежчиного монастиря було витрачено чималі кошти. Обитель було зведено із застосуванням усіх сугестивних смаків готичного мистецтва, яке тоді набувало поширення. Вступити в монастир могли лише дівчата зі знатних родин. Крім того, Анежка

не приховувала свого захоплення усім коштовним та естетичним, діставала насолоду від релікваріїв з оздобленими останками святих. Вона також вважала себе духовною покровителькою династії Пршемисловичів [44, s. 216].

Після смерті Григорія IX Анежка не полишала намірів щодо впорядкування чернечих правил. Але папа Інокентій IV (1243-1254) ввічливо відмовив їй у реалізації цього питання. В усьому ж іншому Інокентій IV прихильно ставився до Анежки. Так, у своєму першому листі до Анежки, написаному, мабуть, відразу після свого обрання на папський престол, він називає чеську принцесу Христовою нареченою, яку її Божий жених обдарував багатьма чеснотами і шляхетними манерами [30, s. 89].

1251 р. Інокентій IV надіслав з Ліона (де тоді перебувала папська курія) для Анежчиного монастиря священні християнські реліквії. Про цю подію стисло повідомляє чеська хроніка так зв. Других продовжувачів Козьми. Тут, зокрема, читаємо про велике збудження, яке пережила Прага 15 січня 1251 р. У той день з Праги вийшла велика процесія духовенства та світського люду й попрямувала за міські мури в напрямку до Вишеграду, аби привітати братів міноритів (францисканців), які принесли із собою коштовні реліквії, надіслані Анежці, сестрі короля Вацлава, особисто папою Інокентієм IV. І хоча хроніка не повідомляє, про які саме реліквії йдеться, з листів папи (їх виявив у Ватиканському архіві дослідник Владімір Коуделка) довідуємося, що це була частинка дерева Ісусового хреста (*lignum crucis*) і клаптик ризи Христової (*vestis Domini*). Їх Інокентій IV надіслав Анежці з Ліона восени 1250 р. При цьому він пише, що не має при собі багато мощей святих, оскільки перебуває далеко від Риму. Отримані від папи реліквії були розміщені в монастирі св. Франциска в Празі [21, s. 107; 30, s. 89; 33, p. 287; 38, s. 119; 44, s. 289].

Важливою турботою Анежки був також заснований нею шпиталь (точна дата його виникнення невідома). На момент, коли Анежка вирішила відкрити в Празі такий заклад, там уже мали свої осідки ченці Ордену іоанітів (вони опікувалися палігримами, котрі здійснювали паломництво до Єрусалима) та брати шпиталю Діви Марії Ордену німецьких рицарів. Однак Анежка започаткувала формування добре організованого й фінансово забезпеченого шпитального братства, діяльність якого стала взірцем для наслідування за межами Чеського королівства.

Спочатку шпиталь було об'єднано з монастирем. Але з часом шпиталь відокремився від обителі, і братство розгорнуло самостійну чинність. Воно отримало покровительство папи й перетворилося на орден, який 1253 р. здобув власну емблему. Це була «червона зірка зі знаком червоного хреста» (*stella rubea cum signo crucis rubee*). Звідси походить назва шпитального братства – хрестоносці з червоною

зіркою. У квітні 1253 р. король Вацлав та його син і спадкоємець Пршемисл Отакар II (1253-1278) підтвердили, що у власності шпиталю св. Франциска є численні маєтки, і передали під його нагляд подібні установи Праги та деяких інших міст. В Сілезії діяльність хрестоносців з червоною зіркою, цього єдиного середньовічного ордену, який виник на чеських землях, активно підтримувала Анна, сестра Анежки і вдова Генріха II Побожного [18, num. 191, p. 350-351; num. 245, p. 422-423; num. 266, s. 452-458; 38, s. 134-157; 44, s. 217].

1255 р. папа Олександр IV (1254-1261) канонізував Клару Ассизьку, піднісши її до лику святих. Через деякий час, а точніше в травні 1260 р., він же підтвердив статут ордену св. Клари для Анежчиного монастиря в Празі, що свідчить про духовну зрілість чеської принцеси [38, s. 126; 44, s. 216]. Заслужено перед Богом і людьми Анежка зустріла глибоку старість, пережила всіх своїх братів і сестер, а також племінника – короля Пршемисла Отакара II, який загинув на полі битви з німецьким володарем Рудольфом I Габсбургом (1273-1291). Як свідчить «Житіє...», коли Пршемисл Отакар II бився на Моравському полі, сестри монастиря св. Франциска разом із Анежкою молилися за його перемогу перед реліквіями, які передав обителі папа Інокентій IV, – частинкою дерева Ісусового хреста і клаптиком ризи Спасителя. Сама ж Анежка мала страшне видіння Пршемислової смерті, яке, на жаль, збулося [30, s. 89; 32, s. 367; 38, s. 186-187; 45, s. 460].

Після загибелі Пршемисла Отакара II Чеська держава опинилася в трагічній ситуації. Позаяк спадкоємець трону Вацлав II (1283-1305), син Пршемисла Отакара II, був ще дитям, а політичні інституції суспільних станів на той час лише зароджувалися, авторитет королівської влади втратив свою дієвість. Між родичами та союзниками Пршемисла Отакара II – бранденбурзьким маркграфом Оттоном V Довгим і вроцлавським князем Генриком IV Пробусом – розгорілося протистояння за право опіки над Вацлавом, що обіцяло не лише чималі вигоди, але, в разі його смерті, збільшувало шанси на чеський трон. Не стояв осторонь і Рудольф I Габсбург, який мав намір забезпечити якомога щільнішу залежність ослабленої Чеської держави від Священної Римської імперії.

Спочатку здавалося, що зі смертю Пршемисла Отакара II загинуло і його королівство. Адже

після загибелі цього визначного правителя порушився правовий порядок, розпочалися внутрішні чвари, банди найманців грабували країну, захоплювали та пљондрували королівські маєтки. Згодом супутником люду став ще й голод, часто спалахували епідемії. Зовсім не випадково невідомий празький хроніст у назві твору, що описує ці жахливі події, вжив вислів «лихі літа» [11].

У цю трагічну добу, яка тривала з 1278 по 1283 рр., Анежка перебувала в усамітненні у «своєму» монастирі св. Франциска. Вона померла 2 березня 1282 р. До звільнення Вацлава II з-під опіки бранденбурзького маркграфа Оттона V Довгого і повернення його до Праги (24 травня 1283 р.) Анежка не дожила трохи більше року. І хоча відразу ж стали ширитися чутки про Анежчині дива, минуло понад сім століть з моменту її смерті, коли нарешті її було піднесено до лику святих. Аж 1874 р. за понтифікату папи Пія IX (1846-1878) її було проголошено блаженною. А 12 листопада 1989 р. папа Іоанн Павло II (1978-2005) у соборі св. Петра здійснив обряд канонізації Анежки, і вона також стала вважатися святою [13, s. 194-201; 38, s. 326-346, 355-373].

Під час проведення обряду канонізації Іоанн Павло II, зокрема, сказав, що хоча св. Анежка жила «...задовго до нас, вона справила значний вплив на суспільний і культурний розвиток свого народу, тож залишається для нас близькою своєю християнською вірою та своєю любов'ю...»; вона «є прикладом святості для всіх, хто наслідує Христа; є наснагою для тих, хто прагне жити в любові, яка дається повною мірою і абсолютно всім, без огляду на приналежність до певної раси, національності чи ментальності»; вона «є небесною захисницею на нашому щоденному шляху, сповненому перешкод. Можемо до неї звертатися з великою довірою і надією» [13, s. 196].

Висновки. Отже, вже з раннього дитинства св. Анежка Чеська виховувалася в душі християнської віри. Відтак, зазнавши гіркоти й болю з приводу кількох нереалізованих пропозицій щодо одруження, які супроводжувалися приниженням людської гідності та цинізмом, вона зреклася світського життя і обрала духовну стежу. На власні кошти вона заснувала в Празі шпиталь і монастир св. Франциска, куди сама вступила, склавши обітницю цноти, бідності й послуху. В результаті вона повністю присвятила себе служінню добру на славу Божу.

1. Брокгауз. Історія Німеччини у світлинах / Пер. з нім. – К.: Юніверс, 2010. – 568 с.
2. «Великая хроника» о Польше, Руси и их соседях XI-XIII вв.: [Перевод и комментарии] / Под ред. В. Л. Янина; Сост. Л. М. Попова, Н. И. Щавелева. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1987. – 264 с.
3. Вис Э. В. Фридрих II Гогенштауфен / Эрнст В. Вис. – Пер. с нем. Е. Б. Каргиной. – М.: АСТ.: Транзиткнига, 2005. – 378 с.
4. Глогер Б. Император, Бог и дьявол. Фридрих II Гогенштауфен в истории и легенде / Бруно Глогер. – Пер. с нем. А. Беленькой. – СПб.: Евразия, 2003. – 288 с.
5. Дворнік Ф. Слов'яни в європейській історії та цивілізації / Френсіс Дворнік. – Пер. з англ. – К.: Дух і Літера, 2000. – 528 с.

6. Заборов М. А. Крестоносцы на Востоке / Михаил Абрамович Заборов. – М.: Наука, 1980. – 320 с.
7. Колесницкий Н. Ф. «Священная Римская империя»: притязания и действительность / Николай Филиппович Колесницкий. – М.: Наука, 1977. – 190 с.
8. Лампрехт К. История германского народа / Карл Лампрехт. – Пер. с немецкого П. Николаева. – М.: Типо-литография В. Рихтеръ, 1895. – Томъ второй. – Части III и IV. – 656 с.
9. Линч Дж. Средньовічна церква. Коротка історія / Джозеф Г.Лінч. – Пер. з англ. В. Шовкуна. – Київ: Основи, 1994. – 492 с.
10. Ліхтей І. М. Між Штауфенами і Вельфами: консолідація Чеського королівства та зміцнення його міжнародного статусу за правління Пршемисла Отакара I (1197–1230): [Монографія] / Ігор Михайлович Ліхтей. – Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2011. – 336 с.
11. Ліхтей І. М. «...Лихі літа...»: криза чеської державності у 1278–1283 роках: [Монографія] / Ігор Михайлович Ліхтей. – Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2015. – 104 с.
12. Annales Marbacenses qui dicuntur. (Cronica Hohenburgensis cum continuatione et additamentis Nesburgensibus) / Recognovit Hermanus Bloch. – Hannoverae et Lipsiae: Impensis Bibliopolii Hahniani, 1907. – 167 p. – (Scriptores rerum Germanicarum in usum scholarum ex Monumenta Germaniae historicis recusi).
13. Anežka Přemyslovna svatou // Nový život. Měsíčník Cyrilometodějské ligy pro kulturu a život z víry. – Řím, prosinec 1989. – Ročník XLI. – Číslo 12. – S. 194–201.
14. Antonín R. České země za posledních Přemyslovců. I. díl (1192-1253). Cestou proměny společnosti k vrcholně středověké monarchii / Robert Antonín. – Praha: Libri, 2012. – 431 s.
15. Beran J. Listy sv. Kláry bl. Anežce / Kard. J. Beran // Nový život. Měsíčník Cyrilometodějské ligy pro kulturu a život z víry. – Řím, březen 1966. – Ročník XVIII. – Číslo 3. – S. 46–50.
16. Codex diplomaticus et epistolaris Regni Bohemiae. – Praegae: Sumptibus comitiorum Regni Bohemiae, MCMXII (1912). – Tomus II. Inde Ab A. 1198. usque ad A. 1230 / Edidit Gustavus Friedrich. – 576 p.
17. Codex diplomaticus et epistolaris Regni Bohemiae. – Praga: Sumptibus comitiorum Regni Bohemiae, 1942. – Tomus 3. – Fasc. 1. Inde Ab A. 1231. usque ad A. 1238 / Edidit Gustavus Friedrich. – XXV, 242 p.
18. Codex diplomaticus et epistolaris Regni Bohemiae. Tomi IV, fasciculus primus, Inde ab a. MCCXLI usque ad a. MCCLIII / conditit Gustavus Friedrich; ediderunt Jindřich Šebánek et Sáša Dušková. – Praegae: ČSAV, 1962. – 589 s.
19. Continuatio Lambacensis a. 1197-1348. (Tab. III) // Monumenta Germaniae Historica. Scriptorum / Edidit Georgius Henricus Pertz. – Hannoverae: Impensis bibliopolii avlici Hahniani, MDCCCLI (1851). – Tomus IX. – P. 556-561.
20. Continuatio Mellicensis a. 1124-1564. // Monumenta Germaniae Historica. Scriptorum / Edidit Georgius Henricus Pertz. – Hannoverae: Impensis bibliopolii avlici Hahniani, MDCCCLI [1851]. – Tomus IX. – P. 501-535.
21. Druhé pokračování Kosmovy kroniky // Pokračovatelé Kosmovi / [Z lat. rukopisů] přel. Karel Hrdina, V.V. Tomek a Marie Bláhová; Úvod: M. Bláhová a Zdeněk Fiala; Doslov: Pokračovatelé Kosmovi, pozn. a vysvětl. naps., rejstřík jmen a míst sest. M. Bláhová. – Praha: Svoboda, 1974. – S. 75-191.
22. Chronica regia Coloniensis / Recensuit Georgius Waitz. – Hannoverae: Impensis Bibliopolii Hahniani, 1880. – 414 p. – (Scriptores rerum Germanicarum in usum scholarum ex Monumenta Germaniae historicis recusi).
23. Joachimová-Votočková J. Anežka Přemyslovna a sv. Klára / Jiřina Joachimová-Votočková // Český časopis historický. – Praha, 1938. – Ročník 44. – Číslo 1. – S. 41-69.
24. Kalista Z. Blahoslavená Eliška Přemyslovna / Zdeněk Kalista // Královny, kněžny a velké ženy české / Redigoval Dr. Karel Stloukal. – III. vydání. – Praha: Nakladatelství Jos. R. Vilímek, 1941. – S. 85-94.
25. Klára z Assisi. První list sv. Anežce Pražské // Františkánské prameny II. / z ital. a něm. orig. přel. kol. překl. pod ved. P. Jana B. Bárty, ed. P. Radim Jachym. – Bratislava: Serafin; Český Těšín: Cor Jesu, 1994. – S. 234-235.
26. Klára z Assisi. Druhý list sv. Anežce Pražské // Františkánské prameny II. / z ital. a něm. orig. přel. kol. překl. pod ved. P. Jana B. Bárty, ed. P. Radim Jachym. – Bratislava: Serafin; Český Těšín: Cor Jesu, 1994. – S. 236-237.
27. Klára z Assisi. Třetí list sv. Anežce Pražské // Františkánské prameny II. / z ital. a něm. orig. přel. kol. překl. pod ved. P. Jana B. Bárty, ed. P. Radim Jachym. – Bratislava: Serafin; Český Těšín: Cor Jesu, 1994. – S. 237-239.
28. Klára z Assisi. Čtvrtý list sv. Anežce // Františkánské prameny II. / z ital. a něm. orig. přel. kol. překl. pod ved. P. Jana B. Bárty, ed. P. Radim Jachym. – Bratislava: Serafin; Český Těšín: Cor Jesu, 1994. – S. 239-241.
29. Kopiczková B. Eliška Přemyslovna: královna česká, 1292-1330 / Božena Kopiczková. – Vyd. 2. – Praha: Vyšehrad, 2008. – 182 s. – (Velké postavy českých dějin; sv. 2).
30. Koudelka V. Tři dopisy bl. Anežce / Vladimír Koudelka // Nový život. Měsíčník Cyrilometodějské ligy pro kulturu a život z víry. – Řím, květen 1984. – Ročník XXXVI. – Číslo 5. – S. 88-90.
31. Legenda svatě Kláry z Assisi // Františkánské prameny II. / z ital. a něm. orig. přel. kol. překl. pod ved. P. Jana B. Bárty, ed. P. Radim Jachym. – Bratislava: Serafin; Český Těšín: Cor Jesu, 1994. – S. 293-327.
32. Legenda svatě Anežky České // Františkánské prameny II. / z ital. a něm. orig. přel. kol. překl. pod ved. P. Jana B. Bárty, ed. P. Radim Jachym. – Bratislava: Serafin; Český Těšín: Cor Jesu, 1994. – S. 348-382.

33. Letopisy české od roku 1196 do roku 1278. // Fontes rerum Bohemicarum. Prameny dějin českých, vydávané z nadání Palackého. – Praha: Nákladem musea Království Českého, 1874. – Tom II. (Díl II). – Fasc. 1. (Svazek 1). Cosmae chronicon Boemorum cum continuatoribus (Kosmův letopis Český s pokračovateli) / Vydavatel Josef Emler; Překladař Václav Tomek. – P. 282-303.
34. Novotný V. České dějiny. Dílu I. Část III. Čechy královské za Přemysla I. a Václava I. (1197-1253) / Václav Novotný. – Praha: Nákladem Jana Laichtera, 1928. – 1085 s. – (Výbor nejlepších spisů poučných).
35. Palacký F. Dějiny národu Českého v Čechách a v Moravě dle původních pramenu / František Palacký. – Praha: Nakladatel V.Kočí, 1921. – 1280+XVI s.
36. Polc J. Svěťice Anežka Přemyslovna / Jaroslav Polc. – Vyd. 2. – Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1989. – 165 s.
37. Přemyslovci: budování českého státu / Petr Sommer, Dušan Třeštík, Josef Žemlička, eds. ve spolupráci s Pavlínou Maškovou a Robertem Novotným; Bartlett Robert ... [et al.]. – Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009.
38. Soukupová H. Svatá Anežka Česká – Život a legenda / Helena Soukupová. – Praha: Vyšehrad, 2015. – 480 s.
39. Vaniček V. Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek II., 1197-1250 / Vratislav Vaniček. – Praha-Litomyšl: Paseka, 2000. – 582 s.
40. Vita sanctae Hedwigis ducissae Silesiae. (Vita maior, vita minor, genealogia) / Wydał Dr. Aleksander Semkowicz // Monumenta Poloniae historica. Pomniki dziejowe Polski. – Tom IV. – Lwów: Gubrynowicz & Schmidt, 1884. – P. 501-655.
41. Vita Annae ducissae Silesiae / Wydał Dr. Aleksander Semkowicz // Monumenta Poloniae historica. Pomniki dziejowe Polski. – Tom IV. – Lwów: Gubrynowicz & Schmidt, 1884. – P. 656-661.
42. Žemlička J. Přemysl Otakar I.: panovník, stát a česká společnost na prahu vrcholného feudalismu / Josef Žemlička. – Praha: Svoboda, 1990. – 361 s.
43. Žemlička J. Počátky Čech královských 1198-1253. Proměna státu a společnosti / Josef Žemlička. – Praha: Lidové noviny, 2002. – 965 s. – (Edice Česká historia, sv. 10).
44. Žemlička J. Přemyslovci: jak žili, vládli a umírali / Josef Žemlička. – Praha: Lidové noviny, 2005. – 497 s.
45. Žemlička J. Přemysl Otakar II. Král na rozhraní věků / Josef Žemlička. – Praha: Lidové noviny, 2011. – 752 s. – (Edice Česká historia, sv. 25).

РЕЗЮМЕ

ЖИЗНЬ И ПОДВИЖНИЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ СВ. АНЕЖКИ ЧЕШСКОЙ (1211-1282)

Лихтей И. М. (Ужгород)

В статье исследуется жизнь и подвижническая деятельность св. Анежки Чешской, представительницы королевской династии Пршемысловичей. Рассматриваются обстоятельства, которые побудили ее отречься от светской жизни и стать монахиней и аббатисой учрежденного ею монастыря св. Франциска. При обители был создан также госпиталь. И монастырь, и госпиталь находились под патронатом Папы Римского. Основание обители положило начало деятельности в чешских землях женского Ордена св. Клары (кларисинок) как ответвления нищенствующего Ордена францисканцев.

Ключевые слова: св. Анежка Чешская, св. Франциск, св. Клара, Чешское королевство, Пршемысловичи, Орден францисканцев, Орден кларисинок.

SUMMARY

THE LIFE AND SELFLESS DEVOTION OF ST. AGNES OF BOHEMIA (1211-1282)

I. Likhtei (Uzhhorod)

The article highlights the way of life and the ascetic activity of St. Agnes of Bohemia, representative of the royal dynasty of Prshemyslovych. The circumstances are considered that led her to renounce the secular life and become a nun and abbess of the monastery of St. Francis she had founded. Also a hospital was founded in the monastery. Both the monastery and the hospital were under the patronage of the Pope. Foundation of the monastery initiated the beginning of activities of the women's Order of St. Clare (Clarist nuns) in the Czech lands as a branch of the mendicant Franciscans Order.

Keywords: St. Agnes of Bohemia, St. Francis, St. Clare, the Czech kingdom, Prshemyslovych, the Franciscans Order, the Order of Clarist nuns.